

Δημήτριος Γόνης
Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Βιογραφικά για την οσία Φιλοθέη Αθηναία

Ο Βίος της οσίας Φιλοθέης έχει ενδιαφέρουσες πτυχές και απρόσμενες εξελίξεις. Θέλγει όχι μόνο τον απλό φιλάγιο πιστό, αλλά και τον φιλομάρτυρα και το θαυμαστή του κοινωνικού εν Χριστώ εργάτη. Αξίζει λοιπόν να τον διαγράψουμε με αδρές γραμμές στη σημερινή μας σύναξη.

Η κατά κόσμον καταγωγή της δεν ήταν ταπεινή. Προερχόταν από την αρχοντική οικογένεια των Μπενιζέλων, με τεράστια περιουσία, όχι μόνο στην Αττική αλλά και στα νησιά της Αίγινας και της Τζιάς (Κέας). Για τους γονείς της Άγγελο και Συρίγα, η Ρεβούλα – αυτό ήταν το κοσμικό της όνομα – υπήρξε καρπός της θερμής προσευχής τους – κυρίως της μητέρας της – αφού για αρκετό καιρό παρέμεναν άτεκνοι. Από τα ελάχιστα κείμενα της που έχουν διασωθεί οι ερευνητές συμπεραίνουν ότι είχε καλή παιδεία, η οποία όμως δεν κινούνταν σε υψηλά επίπεδα. Η γέννησή της τοποθετείται περίπου στα 1522, στην Αθήνα. Οι καιροί ήταν δύσκολοι, αφού η τυραννία των Οθωμανών με τις γνωστές αυθαιρεσίες τόσο των κατά τόπους αρχών όσο και του τουρκικού όχλου εκφράζονταν ποικιλότροπα. Ίσως οι φόβοι αυτοί οδήγησαν τους γονείς της να θέλουν να την παντρέψουν σε ηλικία 12 ετών – καθ' ορισμένους ερευνητές σε ηλικία 14 ετών – με ένα νέο των Αθηνών, που άνηκε στην τάξη των πλουσίων. Η Ρεβούλα, επειδή επιθυμούσε να διατηρήσει την παρθενία της και να ακολουθήσει το μοναχικό βίο, στην αρχή αντιδρούσε, αλλά στη συνέχεια υπέκυψε στις πιέσεις των γονέων της, οι οποίοι προέβαλαν το επιχείρημα ότι αφού ήταν μοναχοκόρη τους δεν θα είχαν διάδοχο της περιουσίας τους.

Ο γάμος όμως της δωδεκαετούς ή δεκατετραετούς Ρεβούλας τελικά μεταβλήθηκε σε στέφανο μαρτυρίου γι' αυτήν. Ο σύζυγός της ήταν σκληρός και απάνθρωπος και την βασάνιζε κάθε μέρα με διάφορες “κακώσεις και τιμωρίες”. Αντίθετα αυτή αντιμετώπιζε τα πάντα με υπομονή και καρτερία και μεριμνούσε με κάθε τρόπο για τη διόρθωση και τη σωτηρία του, τότε με προσευχή προς το Θεό και τότε με νουθεσίες και ελέγχους του συζύγου της. Οι θλίψεις και τα βάσανά της διήρκεσαν τρία ολόκληρα χρόνια και περατώθηκαν με τον απρόσμενο θάνατο του συζύγου της, πιθανότατα από κάποια επιδημία (τον εθέρισε με το δρέπανον του θανάτου). Εν συνεχεία η Ρεβούλα παρέμεινε χήρα επί δέκα χρόνια, μέχρι το θάνατο των γονέων της, και δεν ενέδωσε στις πιέσεις

τους να προχωρήσει σε σύναψη δεύτερου γάμου, αν και τον επεδίωκαν σημαντικοί υποψήφιοι γαμπροί.

Από τότε επιδόθηκε σε νηστείες, αγρυπνίες και προσευχές. Με προτροπή εν οράματι του αγίου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου προχώρησε στην ανέγερση Παρθενώνα (γυναικείας κοινοβιακής μονής), στο χώρο του σημερινού μεγάρου της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, με κελλιά και άλλα οικοδομήματα, και τον προικοδότησε με μετόχια (στα Πατήσια, τον Πυρσό – Καλογρέζα, την Αίγινα και τη Τζιά) και κτήματα. Οι σχετικές εργασίες του Παρθενώνα ολοκληρώθηκαν περίπου το 1550. Μετά την περάτωση του Παρθενώνα η Ρεβούλα εκάρη μοναχή από τον τότε μητροπολίτη Αθηνών Κάλλιστο και έλαβε το μοναχικό όνομα Φιλοθέη. Η μονή γνώρισε μεγάλη ακμή, γιατί το παράδειγμα της Φιλοθής το ακολούθησαν και οι θεραπεαινίδες της και κόρες αξιόλογων οικογενειών της Αθήνας. Οι δραστηριότητές της υπήρξαν πολυδιάστατες και εκφράζονταν με τη λειτουργία ιδρυμάτων (νοσοκομείων, ξενοδοχείων κ.α.) και με την άσκηση εκπαιδευτικού και φιλανθρωπικού έργου. Η φιλανθρωπία της όμως και κυρίως η φροντίδα της για την απελευθέρωση αιχμαλώτων και για την προστασία γυναικών από τις αχαλίνωτες επιθυμίες των τούρκων κατακτητών υπήρξαν μοιραίες για την επίγεια ζωή της. Δέχθηκε τέσσερις αιχμάλωτες χριστιανές γυναίκες, οι οποίες είχαν δραπετεύσει από τα αφεντικά τους, που τις πίεζαν αφόρητα να αρνηθούν την πίστη τους. Όχι μόνο τις δέχθηκε με καλωσύνη, αλλά και ζητούσε την κατάλληλη ευκαιρία να τις αποστείλει στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, οι κύριοι των φυγάδων γυναικών, όταν πληροφορήθηκαν τα γεγονότα, σαν άγρια θηρία εισήλθαν στο κελλί της Αγίας, την συνέλαβαν και την οδήγησαν στο διοικητή της πόλεως. Κατά διαταγή του τελευταίου κλείστηκε στη φυλακή και την επόμενη ημέρα την οδήγησαν ενώπιον του. Ο διοικητής, για να την απαλλάξει από τον δια ξίφους θάνατο, της πρότεινε να αρνηθεί την πίστη της και να ασπαστεί τη θρησκεία του κατακτητή. Η Φιλοθέη έδωσε αρνητική απάντηση στην πρόταση του διοικητή. Τελικά απέφυγε το θάνατο, επειδή συμπατριώτες της χριστιανοί ενδιαφέρθηκαν να την απελευθερώσουν. Την ερμηνεία αυτή για την απελευθέρωση της Φιλοθής μας δίνει ο Βίος της Αγίας, ο βιογράφος της οποίας αποσιωπά κάποιες συνταρακτικές λεπτομέρειες που η ίδια η Φιλοθέη περιγράφει σε προσωπική της επιστολή προς τη Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας στις 22 Φεβρουαρίου 1583. την επιστολή αυτή, καθώς και άλλα σχετικά έγγραφα, επεσήμανε στα αρχεία της Βενετίας ο αείμνηστος Κωνσταντίνος Μέρτζιος.

Στην επιστολή αυτή η μοναχή Φιλοθέη πληροφορεί τα μέλη της Γερουσίας ότι ίδρυσε μονή προς τιμήν του Αγίου Ανδρέου του Πρωτοκλήτου και δύο μετόχια και ότι σ' αυτήν ζουν κοινοβιακά 150 παρθένες. Οι Αγαρηνοί την συκοφάντησαν για τις αιχμάλωτες γυναίκες

που είχε απελευθερώσει και για κάποιες Τουρκάλες που βρέθηκαν στο μοναστήρι της. Γι' αυτές της τις ενέργειες οι Τούρκοι ήθελαν να καταστρέψουν τη μονή και να πάρουν τις παρθένες υπό την εξουσία τους. Η Φιλοθέη για να γλιτώσει τη μονή από την καταστροφή και να μην αφήσει να χαθούν τόσες αγνές ψυχές, που θα έπαιρναν το δρόμο για τα σκλαβοπάζαρα και τα χαρέμια της Ανατολής, δανείστηκε 60.000 άσπρα και εξαγόρασε την ελευθερία τους και τη σωτηρία της μονής. Όμως τον Αύγουστο του 1582 οι Τούρκοι έκαναν ξαφνικά έφοδο στη μονή και βρήκαν ένα σκλάβο του φλαμπουριάρη, τον οποίο είχαν αποκρύψει, καθώς και τρεις Τουρκάλες που δεν είχαν μόνο ασπαστεί την Ορθοδοξία αλλά και είχαν καρεί μοναχές. Οι Τούρκοι αμέσως συνέλαβαν τη Φιλοθέη, την έκλεισαν στη φυλακή και άρπαξαν ό,τι ήθελαν από τις μονές της. Οι μοναχές σκόρπισαν προς διάφορες κατευθύνσεις, κάποιες γλίτωσαν, ενώ οι υπόλοιπες είχαν την τύχη της ηγουμένης τους. Κάθε μέρα τη βασάνιζαν και την απειλούσαν να την θανατώσουν μαζί με τις αδελφές, αν δεν ασπάζονταν το Ισλάμ. Η Φιλοθέη, για να γλιτώσει από τον όλεθρο τις ψυχές των παρθένων, έδωσε ως ενέχυρο αντικείμενα και όλα τα υπάρχοντα της μονής και πήρε 80.000 άσπρα. Με αυτά τα χρήματα εξαγόρασε την ανοχή του κατή (δικαστή), του φλαμπουριάρη και των υπόλοιπων Τούρκων. Με αυτό τον επώδυνο τρόπο εξασφάλισαν την ελευθερία τους, αλλά το χρέος των 140.000 άσπρων ήταν αδύνατο να το εξοφλήσουν. Μόνη τους ελπίδα απέμεινε η Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας και από αυτήν ζήτησαν τη βοήθειά της, με την επιστολή της Φιλοθέης. Η διεκπεραίωση της λεπτής αυτής αποστολής ανατέθηκε στον επίτροπο της μονής μοναχό Σεραφείμ Πάγκαλο. Ο τελευταίος μετέβη στα Ιόνια νησιά και εξασφάλισε συστατικό γράμμα από το ρωμαιοκαθολικό επίσκοπο Ζακύνθου και Κεφαλληνίας Παύλο και έτσι κατόρθωσε να πείσει τους Γερουσιαστές της Βενετίας να εγκρίνουν τη χορήγηση στη Φιλοθέη 200 χρυσών τσεκινιών, για να μπορέσει να ανασυγκροτήσει και να λειτουργήσει κανονικά το μοναστήρι της. Αν και η απόφαση της Γερουσίας ελήφθη στις 7 Αυγούστου 1583, ο Βενετός βαΐλος στην Πόλη κατέβαλε στο μοναχό Σεραφείμ τα 200 χρυσά τσεκίνια στις 10 Μαΐου 1584, αφού προηγουμένως, μετά από ενδελεχή έρευνα, διαπίστωσε την αλήθεια των γραφομένων της Φιλοθέης. Σημειωτέον ότι την απόδειξη παραλαβής των χρημάτων προσυπογράφουν ο γνωστός Μάξιμος Μαργούνιος και ο Πρωτέκδικος της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας ιερέας Δανιήλ.

Ελεύθερη πια η Αγία επανήλθε στον πρότερο βίο της και στην άσκηση της αγαθοεργίας. Μετέβη μάλιστα στη Τζιά, όπου πριν από πολύ καιρό είχε ανεγείρει μετόχιο (μονή), με σκοπό να αποστέλλει σ' αυτό τις μοναχές εκείνες, η διαβίωση των οποίων στην Αθήνα για διάφορους λόγους ήταν πολύ επικίνδυνη. Στο νησί παρέμεινε αρκετό χρόνο και ασχολήθηκε με την κατήχηση των μοναζουσών στον τομέα της ακρίβειας της μοναχικής ζωής. Μετά επέστρεψε στην Αθήνα. Επειδή οι πολλοί

επισκέπτες – προσκυνητές δημιουργούσαν προβλήματα στη μονή και επειδή αυξανόνταν ο αριθμός των μοναζουσών και εμποδιζόνταν η ομαλή λειτουργία της, η Αγία έκτισε και άλλη μονή στα Πατήσια, “προς τελειότεραν ησυχίαν των αδελφών”.

Το τέλος της Φιλοθέης υπήρξε και μαρτυρικό. Ήταν νύχτα της 2ας προς 3η Οκτωβρίου 1588 και οι αδελφές της μονής στα Πατήσια μαζί με τη Φιλοθέη τιμούσαν με ολονυκτία τη μνήμη του Αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτου, του πολιούχου των Αθηνών. Οι Τούρκοι που δεν είχαν κατορθώσει στο παρελθόν να την οδηγήσουν στο θάνατο με απόφαση του διοικητή, αποφάσισαν να την εκδικηθούν. Πέντε από αυτούς πήδηξαν από την περίφραξη στο εσωτερικό της μονής, συνέλαβαν την Αγία, την ξυλοκόπησαν άγρια και την εγκατέλειψαν σχεδόν μισοπεθαμένη. Οι αδελφές της μονής για την αποθεραπεία της και την ασφάλειά της την μετέφεραν στο μετόχι του Πυρσού (Καλογρέζα). Μετά από τεσσεράμισι μήνες, στις 19 Φεβρουαρίου 1589, επειδή το βασανισμένο σώμα της δεν άντεξε τις πληγές και τους πόνους, η ψυχή της απήλθε στις ουράνιες χοροστασίες.

Από το σημείο αυτό και εξής αρχίζουν και οι περιπέτειες του λειψάνου της. Το σώμα της ετάφη στο μετόχι του Πυρσού. Είκοσι μέρες μετά την κοίμησή της ο τόπος, όπου κατέκειτο το σώμα της, ευωδίασε. Μετά από ένα έτος, όταν εκτάφηκε το σώμα της για ανακομιδή του, βρέθηκε το τίμιο λείψανό της “σώνον και ακέραιον” και “μύρου ευώδους μεμεστωμένον”. Το λείψανό της μεταφέρθηκε στη μονή του Αγίου Ανδρέα στην Αθήνα και παρέμεινε εκεί μέχρι τους χρόνους της Επανάστασης. Κατά τη διάρκεια του Αγώνα ο ναός καταστράφηκε και το λείψανο φιλοξενήθηκε σε κάποιο σπίτι των Μπενιζέλων οι οποίοι το παρέδωσαν με επίσημο έγγραφο (5 Σεπτεμβρίου 1827) στη μονή. Μετά την ερήμωση της μονής το λείψανο παραδόθηκε στο ναό της Γοργοεπηκόου, δηλαδή στον Άγιο Ελευθέριο. Όταν ολοκληρώθηκε ο μητροπολιτικός ναός των Αθηνών (Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, εγκαίνια στις 21 Μαΐου 1862), το λείψανο μεταφέρθηκε στην Κρύπτη της Αγίας Φιλοθέης στο υπόγειο του μητροπολιτικού ναού και φυλασσόταν εκεί μέσα σε διπλή θήκη (παλαιά από τους οικείους και νέα πολυτελής). Στη δεκαετία του 1980 το λείψανο, φυλαγμένο σε αργυρή λάρνακα, τοποθετήθηκε στον κυρίως ναό, απέναντι από το λείψανο του εθνομάρτυρα Γρηγορίου του Ε'. Σημειωτέον ότι η αγία κάρα της Οσίας λείπει από το λείψανό της. Ευτυχώς αυτή δεν έχει χαθεί για πάντα. Βρίσκεται σήμερα στη μονή της Οσίας Φιλοθέης Εκάλης, που υπάγεται στην Ιερά Μητρόπολη Αττικής.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος αγιοκατατάξεως της Φιλοθέης. Τα σχετικά στοιχεία αντλούμε από συνοδικό γράμμα, το οποίο εκδόθηκε επί της δευτέρας πατριαρχείας του Ματθαίου Β' (1598-1601). Την πρωτοβουλία για την αγιοκατάταξή της είχαν ο τότε μητροπολίτης Αθηνών Τιμόθεος, ο ιερός κλήρος των Αθηνών και οι άρχοντες της

πόλεως, οι οποίοι συνέταξαν σχετική αναφορά και την απέστειλαν στην Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Την αναφορά αυτά συνυπέγραψαν και οι επίσκοποι Κορίνθου και Θηβών, από τους οποίους ο δεύτερος άνηκε στη δικαιοδοσία του Μητροπολίτη Αθηνών. Στην αναφορά δίδονται πληροφορίες για τη μοναχή Φιλοθέη, περιγράφονται οι ασκητικοί της άθλοι και το μαρτυρικό της τέλος και παρουσιάζονται τα τεκμήρια της αγιότητάς της, ήτοι το ευωδιάζον λείψανό της, η διηνεκής έκχυση μύρου από το λείψανό της και η θαυματουργή ίαση ασθενών που προσέρχονταν με πίστη στη μονή της. Τα ίδια στοιχεία για τα θαύματα της Αγίας παρουσιάζονται και στο κείμενο του Βίου της, όπου περιγράφεται η θεραπεία ενός δαιμονισμένου νέου μετά από προσευχή της μοναχής Φιλοθέης. Επίσης ο βιογράφος της μας πληροφορεί ότι πολλοί χριστιανοί από την Αθήνα και τα γύρω χωριά επισκέπτονταν τη Φιλοθέη και ελάμβαναν «ψυχικάς τε και σωματικάς ιατρείας». Τέλος ο συγγραφέας του Βίου της επαναλαμβάνει τα περί του ευωδιάζοντος λειψάνου και μας παρέχει την πληροφορία ότι κατά την εκταφή του σώματός της «ευρέθη του τίμιον αυτής λείψανον σώον και ακέραιον». Με βάση τα ανωτέρω μπορούμε με βεβαιότητα να υποστηρίξουμε ότι το Πατριαρχείο είχε ακλόνητα τεκμήρια, για να προχωρήσει στην αγιοκατάταξη της Φιλοθέης, άφθαρτο λείψανο, μυρόβλυση, θαυματουργό χάρη. Τα μέλη της Ιεράς Συνόδου κατέταξαν τη Φιλοθέη στο χορό των οσίων και αγίων γυναικών, για να τιμάται και πανηγυρίζεται με αγρυπνία και ψαλμωδία και κατάλληλο κανόνα, στον οποίο να παρουσιάζονται τα ιερά και ψυχοφελή της κατορθώματα, αλλά και να μνημονεύεται αενάως το θείο όνομά τις στις εκκλησίες, για να μην προκαλέσει ο πανδαμάτωρ χρόνος «λήθην των ανδραγαθημάτων αυτής». Μάλιστα, επειδή το Πατριαρχείο είχε πληροφορηθεί ότι στην Αθήνα υπήρχαν και κάποιοι παράγοντες που δεν συμπαθούσαν τη Φιλοθέη, κλείνει το γράμμα του με τη σημείωση ότι οφείλουν όλοι οι ιερωμένοι και λαϊκοί που βρίσκονται στην Αθήνα να δεχθούν με ευχαρίστηση το συνοδικό γράμμα και να μη συμβεί το αντίθετο, γιατί διαφορετικά αντί της αρμόδιας ευχής θα δεχθούν κατάρα.

Στη σχετική βιβλιογραφία η Φιλοθέη μνημονεύεται ως οσία, αγία και ενίοτε ως οσιομάρτυς. Ο νηφάλιος ερευνητής του βίου της οφείλει να την εντάξει στην τάξη των οσιομαρτύρων, γιατί η ζωή της φέρει τα χαρακτηριστικά και των οσίων και των νεομαρτύρων. Ολόκληρος ο βίος υπήρξε οσιακός, αλλά σ' αυτόν υπάρχει και η μαρτυρία της για την ορθόδοξη πίστη. Το μαρτυρεί η ίδια η Φιλοθέη στην επιστολή της προς τη Βενετική Γερουσία. Όταν την φυλάκισαν οι Τούρκοι, η Φιλοθέη μας πληροφορεί ότι «καθεκάστην ώρα με έδιδαν μαρτύριον να γίνω Τούρκισσα εγώ τε και οι αδελφές, ή να με καύσουν». Η Φιλοθέη όχι μόνο αρνήθηκε να εγκαταλείψει την πίστη της, αλλά και υποθήκευσε και τα πράγματα της μονής και την περιουσία της, όχι τόσο για να αποφύγει η

Ίδια το θάνατο, όσο για να σώσει τις αδελφές της μονής από τη δουλεία και την ατίμωση. Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται και από το Βίο της. Όταν οδηγήθηκε ενώπιον του διοικητή των Αθηνών, αυτός την έθεσε ενώπιον του διλήμματος να επιλέξει ή «τον δια ξίφους θάνατον ή την εξώμνυσιν της θειοτάτης και ευαγούς ημών λατρείας». Και η απάντηση της Φιλοθέης υπήρξε θαρραλέα και αφοπλιστική: «Εγώ..., ω ηγεμών, διψώ να υπομείνω διάφορα είδη κολαστηρίων δια το όνομα του Χριστού, τον οποίον εξ' όλης της ψυχής και καρδιάς Θεόν αληθινόν και άνθρωπον τέλειον λατρεύω και προσκυνώ, και μου κάμνεις μεγάλιν χάριν, αν μια ώρα προητέρα με ήθελες εξαποστείλει προς αυτόν δια του μαρτυρικού τούδε στεφάνου». Τα ανωτέρω δείχνουν κατ' αναμφισβήτητο τρόπο ότι και στην περίπτωση της Φιλοθέης έχουμε και την ομολογία της πίστεως και την άρνηση να ασπαστεί τη θρησκεία του κατακτητή και το μαρτύριο του άγριου Ξυλοδαρμού που την οδήγησε στο θάνατο.

Η λειτουργική τιμή της οσιομάρτυρος Φιλοθέης φαίνεται ότι άρχισε πολύ ενωρίς, μετά την επίσημη αγιοκατάταξή της. Ενωρίς συντάχθηκε Ακολουθία αφιερωμένη σ' αυτήν, η οποία παρέμεινε ανέκδοτη για μεγάλο χρονικό διάστημα και κυκλοφορούσε ως χειρόγραφο φυλλάδα. Πρωτοεκδόθηκε στη Βενετία το 1775 με δαπάνη του Λεονάρδου ποτέ Δημητρίου Καπετανάκη του εξ' Αθηνών. Από τότε μέχρι σήμερα γνώρισε αρκετές εκδόσεις, αλλά και αρκετές βελτιώσεις και προσθήκες από τον τιτουλάριο επίσκοπο Ρωγών Διονύσιο Ψαριανό το 1970. Η λατρευτική τιμή της οσιομάρτυρος Φιλοθέης εμπλουτίστηκε και με Παρακλητικούς Κανόνες (του εφημέριου Σταματίου Μ. Μαγκανάρη και της μοναχής Φιλοθέης) και με Εικοσιτέσσερις Χαιρετιστήριους Οίκους, έκδοση της Ιεράς μονής Αγίου Στεφάνου Μετεώρων (2001). Η μνήμη της οσιομάρτυρος Φιλοθέης τιμάται στις 19 Φεβρουαρίου. Αν και η δράση της συνδέεται κυρίως με την Αθήνα, τιμάται και εκτός των Αθηνών σε ναούς, μονές και παρεκκλήσια, αφιερωμένα σ' αυτήν.

Τελειώνοντας, επιθυμώ να τονίσω ότι ο Βίος ενός Αγίου δεν είναι ιστορία, αλλά ένα κείμενο που επιδιώκει να διδάξει στους αναγνώστες ή τους ακροατές να μιμηθούν τον τιμώμενο άγιο. Την αλήθεια αυτή μες την υπενθυμίζουν επιγραμματικά οι άγιοι Ιωάννης ο Χρυσόστομος και Γρηγόριος ο Θεολόγος. Ο πρώτος στην Ομιλία εις μάρτυρας διακηρύσσει: «Τιμή γαρ μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος» (PG 50,663), ενώ ο δεύτερος εις το Εγκώμιον εις τον μέγαν Αθανάσιον, επίσκοπον Αλεξανδρείας, μας υπενθυμίζει με τη φράση του «Αθανάσιον επαινών, αρετήν επαινέσομαι» (PG 35, 1081) ότι ο έπαινος ενός Αγίου σημαίνει έπαινο της αρετής, την οποία οφείλουμε να μιμηθούμε. Γι' αυτό και ο βιογράφος της οσιομάρτυρος Φιλοθέης, όχι τυχαία, καλεί τους αναγνώστες του να μιμηθούν την οσία Φιλοθέη ο καθένας με τον τρόπο του. Άλλος το κοινωνικόν και ευμετάδοτον, με την προσφορά βοήθειας σε όσους έχουν ανάγκη· άλλος το καρτερικόν και το ευχάριστον στους πειρασμούς και τις

θλίψεις· άλλος το ασώματον και άυλον στις νηστείες και τις προσευχές· και άλλος σε άλλο, ο καθένας κατά την κλίση και τη δύναμή του. Και δεν πρέπει να προφασιζόμαστε προφάσεις εν αμαρτίαις, ότι τάχα αυτές οι θεάρεστες και ενάρετες πράξεις γίνονταν τον τότε καιρό και ότι τώρα η φύση ασθένησε. Αυτές οι δικαιολογίες είναι μάταιες και διαβολικές, γιατί ο Θεός ως Παντοδύναμος και Πανάγαθος δίνει πάντοτε σε όλους τη χάρη του και θέλει να σωθούν όλοι. Από μας αναμένει μόνο να έχουμε προαίρεση και κλίση προς το καλό.